

KOROŠKI SLOVENCİ DANES

Vladimir Klemenčič*

O koroških Slovencih in sploh o slovenskem zamejstvu dobivamo v zadnjem času vse več informacij v sredstvih javnega obveščanja: na radiu, TV, v dnevnem časopisu in tudi v revialnem tisku. Žal pa posvečamo pri posredovanju informacij o položaju koroških Slovencev ter o uspehih in neuspehih v njihovem boju za obstanek, pa tudi pri informiranju o novih spoznanjih in pogledih na sodobne probleme evropskih narodnih manjšin nasploh premalo pozornosti socialnemu, ekonomskemu in prostorskemu vidiku.

Narodne manjšine v Evropi stopajo pri znanstvenoraziskovalnem delu v okviru projektov državnega, meddržavnega in mednarodnega značaja vse bolj v ospredje. Pri tem moram posebej poudariti, da močno prednjačijo raziskave, pa tudi objavljena znanstvena dela o koroških Slovencih. Skoraj bi lahko rekli, da izide v Avstriji in Jugoslaviji, pa tudi v drugih deželah, v zadnjih treh letih skoraj vsak mesec po ena knjiga, ki se zelo resno, kritično, poglobljeno in specializirano ukvarja s koroškimi Slovenci z različnih vidikov: zgodovinskega, geografskega, sociološkega, politološkega ali jezikovnega. Te knjige so rezultat poglobljenih raziskav in dolgotrajnega in trdega dela posameznikov ter raziskovalnih skupin v Avstriji, Jugoslaviji, Švici, Zvezni republiki Nemčiji in Kanadi, pri čemer so na prvem mestu raziskovalne institucije in univerze v Avstriji, univerza na Dunaju ter Slovenski znanstvenoraziskovalni institut v Celovcu.

Raziskovanje dejanskih razmer in položaja koroških Slovencev v procesih sodobne družbe in v bližnji ter daljnji preteklosti nam razkriva realno podobo o sodobnih problemih koroških Slovencev oziroma nam že tudi daje odgovor, kakšne so možnosti za njihovo preživetje.

Ob vsem tem pa moramo posebej poudariti, da je vse intenzivnejše zanimanje za manjšine, njihov obstoj in njihovo življenje v ozki povezanosti z novo nastalimi družbenoekonomskimi razmerami v visoko razviti civilizaciji urbane družbe, ki sloni na vse večjem uveljavljanju visoko razvite tehnologije v vseh oblikah človekovega življenja. Ta terja od držav v evropskem prostoru mednarodno sodelovanje na vseh področjih družbenega življenja in vse bolj usklajeno ter programirano sodelovanje na področju gospodarstva z blagovno menjavo, izmenjavo kulturnih dobrin in tehnične infrastrukture. Vsega tega se zavedajo mednarodna in politična združenja, Alpe-Adria, Evropski parlament in Evropska gospodarska skupnost.

Snovanje konceptov, ki naj bi usmerjali vse večje mednarodno povezovanje med evropskimi državami, pa ni moglo obiti vprašanja manjšin. Le-te bi lahko mnogo prispevale u meddržavnem sodelovanju, saj po nekaterih izra-

* dr., redni univ. prof., Oddelek za geografijo, Filozofska fakulteta, Univerza Edvarda Kardelja, 61000 Ljubljana, Aškerčeva 12; glej izvleček na koncu Obzornika

čunih živi zunaj svoje matične države kot narodna manjšina okoli 60 milijonov ljudi. Le-ti žive v veliki večini v obmejnih območjih, ki so bila še v bližnji preteklosti predmet meddržavnih sporov. Večina držav manjšinam ni priznavala najosnovnejših pravic za obstoj in razvoj, ki so jih terjale same manjšine in njihove matične države. Matične države so za svoje manjšine zunaj svoje države vidеле rešitev v spremembi meja. To pa je bila osnova za stalne politične napetosti med sosednjimi državami, ki so imele dele svojega naroda in etničnega ozemlja zunaj državnih meja, na obmejnem območju v sosednji državi.

Ob snovanju konceptov meddržavnega in mednarodnega sodelovanja na vseh področjih družbenega življenja se zato ni mogoče izogniti odprtim dilemam obstoja in razvoja narodnih manjšin, ki predstavljajo, kot že rečeno, v veliki večini tudi obmejno prebivalstvo, to je tisto, ki večinoma obvladuje jezik in kulturo dveh sosednjih držav. Zato lahko tudi v okviru prekomejnega sodelovanja manjšine dobivajo zaradi svoje obmejne poselitve in obvladovanja jezika ter kulture svojega naroda v sosednji državi vlogo povezovalnega člana, ali pa lahko ostaja člen motnje in vzdrževanja zaprtosti obmejnih prostorov.

To pa seveda ne pomeni le motnje v meddržavnem sodelovanju dveh sosednjih držav, ampak tudi motnjo v mednarodnem gospodarskem sodelovanju ožjega, širšega ali celotnega evropskega prostora.

Prav v tem moramo iskati vzrok, da manjšinski problemi ne ostajajo le problemi, ki zadevajo samo kulturo, jezik ali zgodovino, temveč postajajo tudi element prostora in gospodarstva. Danes obravnavajo vlogo manjšin kot činitelja gospodarskega razvoja in prekomejnega sodelovanja, saj je njihova funkcija v zgoraj navedenem smislu možna le, če jim je omogočen razvoj jezika v vseh oblikah dejavnosti.

V tem smislu je pripravljena tudi helsinška listina, ki nalaga podpisnicam priznanje obstoječih meja ter skrb in dolžnost za zagotavljanje pravic do obstoja in razvoja manjšin.

Prav zaradi te novo nastale situacije ne moremo Slovenci položaja koroških Slovencev presojati s stališča nostalgije po vaški idili, temveč s stališča dejanskega stanja, tj. novih družbenogospodarskih razmer višje razvite in civilizirane urbane družbe. Prav presoja njihovega stanja s teh vidikov nam odpira sicer številne dileme, pa tudi realno podobo, v kateri se prepleta pesimizem z optimizmom.

Velika pozornost, ki jo posvečajo koroškim Slovincem na znanstvenoraziskovalnem področju razne znanstvene discipline, pa tudi politični dejavniki, ne samo v avstrijskem in jugoslovanskem, temveč tudi v širšem evropskem prostoru, kaže, da se v zvezi s koroškimi Slovinci ter s prostorom, ki ga koroški Slovenci poseljujejo, na poseben način uveljavljajo in prepletajo socialni, ekonomski, prostorski in politični elementi in zgodovinskem in sodobnem družbenem razvoju.

Koroški Slovenci so primer narodne manjšine oziroma narodne skupnosti, ki se je obdržala kljub močnim asimilacijskim pritiskom. Ti so se vrstili v preteklem stoletju v razmerah agrarne družbe, v tem stoletju pa vse do konca druge svetovne vojne v razmerah počasnega socialnega prestrukturiranja družbe iz agrarne v neagrarno. Ti pritiski so zelo različni, od oblik fizičnega iztrebljanja in razseljevanja v dobi nacizma pa do več ali

manj prikritih oblik nasilja v fazi pospešenega prestrukturiranja agrarne v neagrarno družbo v najnovejšem razdobju. Po teh treh fazah odnosno zgodovinskih obdobjih se je za koroške Slovence bistveno spremenilo družbeno okolje z vseh vidikov - prostorskega, socialnega, ekonomskega, kulturnega in političnega. Ob tem pa se je spremenila funkcija poselitvenega prostora južne Koroške, gospodarsko okolje, opremljenost in organizacija prostora, in kar je zelo pomembno, tudi sama socialnoekonomska struktura koroških Slovencev.

Poselitveni prostor koroških Slovencev je bil že v preteklih zgodovinskih obdobjih mednarodno tranzitni prostor med centralnimi, zahodnimi in severnimi deli Evrope na eni strani ter južnimi, jugovzhodnimi in vzhodnimi deli Evrope na drugi strani.

Ta političnogeografska vloga koroškega prostora pa pridobiva v najnovejšem razdobju z intenzifikacijo izmenjave blaga, delovne sile, turistov in informacij vse večji pomen. Na območju jugovzhodne Koroške, Roža in Zilje v Avstriji, Kanalske doline v Italiji ter Gorenjske v Jugoslaviji nastaja z izgradnjo avtocest, modernizacijo železnic ter z izgradnjo karavanškega predora eno samo prostorsko obsežno in pomembno evropsko prometno križišče. Celotna južna Koroška je tudi območje modernega mednarodnega turizma, ki se vse bolj vključuje v enotno severnojadransko-alpsko mednarodno turistično območje. Z odprtostjo meje z Jugoslavijo in Italijo ter z že omenjeno prometno funkcijo in s številnimi mejnimi prehodi, ki povezujejo Koroško s Slovenijo in Italijo, dobiva Koroška, zlasti južna, za prekomejno sodelovanje funkcijo vse bolj gospodarsko in kulturno dinamičnega obmejnega prostora. Ta funkcija obmejnosti ob novih družbenih in političnih razmerah v evropskem prostoru pa je še posebej poudarjena s prekomejnim neposrednim povezovanjem gospodarsko razvitih obmejnih območij Slovenije in avstrijske Koroške, tako Roža in Zilje z Gorenjsko kot Podjune z Mežiško dolino.

Na Koroškem je bilo uveljavljanje civilizacije urbane družbe povezano v vseh zgodovinskih razdobjih z asimilacijskimi pritiski. Medtem ko se je do srede 19. stoletja krčilo slovensko etnično ozemlje s prestavljanjem etnične meje s severa proti jugu, pa lahko ob vse večjem uveljavljanju "civilizacije" urbane družbe sledimo s širjenjem vpliva mesta na podeželje tudi postopnemu širjenju narodnostne pomešanosti od mestnih jeder na podeželje. Medtem ko smo o slovenskem podeželju, kjer je prevladovala slovenska govorica več ali manj v vseh oblikah javnega življenja, na nižji upravni ravni kot tudi v cerkvi, lahko še govorili do druge svetovne vojne, se je to podeželje pod vplivom direktnih in indirektnih asimilacijskih pritiskov na slovenski živelj ter z doseljevanjem nemško govorečega prebivalstva spremenilo v narodnostno mešano ozemlje.

Prav gotovo ne moremo, kot je bilo že na mnogih mestih poudarjeno, govoriti o kakršnikoli naravni asimilaciji slovenskega življa. Narodnostno mešani značaj še pred drugo svetovno vojno pretežno slovenskega podeželja je rezultat različne stopnje intenzivnosti in različnih oblik pritiskov. Pred prvo svetovno vojno sledimo ekonomski odvisnosti podeželja od mesta, tako kot je bilo vsako podeželje ekonomsko odvisno od mesta tudi na homogenih, z eno nacionalnostjo poseljenih območjih. Razlika je le v tem, da je bilo na Koroškem podeželje s slovenskim kmečkim prebivalstvom, z neustrezno zemljiško strukturo in s slabimi pogoji za kmetijstvo, ki ni moglo dostojno preživljati kmečke družine in agrarno prenaseljene-

ga podeželja, socialno odvisno od močno ponemčenih mest.

Poplebiscitno obdobje pomeni začetek neposrednih nasilnih oblik asimilacijskih pritiskov, ki se najlepše kažejo v odpustitvi velikega števila Slovencev iz javnih služb, razselitvi dela slovenskega prebivalstva v Jugoslavijo in pa zapiranju možnosti za zaposlovanje slovenskega prebivalstva v neagrarnih poklicih. Pri tem velja še posebej poudariti vzgojo takega učiteljskega naraščaja, ki je bil usposobljen za neposredno germanizacijo slovenske mladine.

Tej dobi stagnacije ali celo nazadovanja slovenskega življa v socialni mobilnosti in socialni moči je sledilo razdobje najokrutnejše zgodovine asimilacijskih pritiskov, ki je med drugo svetovno vojno preraslo v odkrito iztrebljanje in razseljevanje slovenskega življa. To je tudi novo zgodovinsko razdobje, ki je povezano z oboroženim odporom koroških Slovencev proti okrutnemu in močnemu nacizmu. To je prav tako razdobje mobilizacije odpora koroških Slovencev, ne samo odpora zoper nacizem, temveč tudi začetek in vzgon novih oblik kljubovanja zoper asimilacijo, ki se je po drugi svetovni vojni, zlasti v zadnjih dveh desetletjih, z različnimi oblikami pritiska v okviru oblikovanja civilizirane urbane družbe razširila na skoraj vse oblike človekovih dejavnosti v okviru dela, izobraževanja, prometa, izkoriščanja prostega časa in upravnih služb.

Skratka - slovenski jezik je bil s tako imenovanim uveljavljanjem civilizacije urbane družbe postopoma izrinjen, slovenščina kot jezik komunikacije ostaja le v družini in v slovenskih kulturnih, gospodarskih ter izobraževalnih ustanovah. V vse bolj omejeni obliki je slovenščina prisotna tudi v cerkvi.

Naj naštejemo samo nekaj konkretnih oblik pritiskov, ki koroških Slovencev niso uklonili v njihovi borbi za obstoj in razvoj slovenskega jezika in kulture. Koroški Slovenci so si po drugi svetovni vojni priborili v okviru državne pogodbe s sedmim členom zapisane pravice. Te pa niso bile upošteevane oziroma so bile upošteevane le v zelo okrnjeni obliki, in še to na zelo skrčenem teritoriju majhnega števila občin s sorazmerno majhnim skupnim številom prebivalstva oziroma deležem od celotnega števila Slovencev na Koroškem. Z oblikovanjem urbane družbe se je širil na narodnostno mešanem območju in v centralnih krajih južne Koroške, Celovcu in Beljaku, krog izobraževalnih ustanov; poleg gimnazije, klasične oblike srednješolskega izobraževanja, je nastala vrsta izobraževalnih ustanov za različne poklice v zdravstvu, tehniki in gospodarstvu, ki ne upoštevajo slovenščine kot izobraževalnega jezika, zato se morajo Slovenci, če se hočejo izšolati za vrsto poklicev, izobraževati izključno v nemškem jeziku. Pri upravno-politični reformi in z njo povezanim nastajanjem novih večjih občin niso bile upošteevane etnične značilnosti in potrebe slovenskega naroda kot manjšine. Na območjih Celovca, Beljaka, Šmohorja in Borovelj so združili majhne občine s slovensko govorečim prebivalstvom v mesta s pretežno večino nemško govorečega prebivalstva. Tako je slovenski živelj, ki je bil v podeželskih občinah v večini, postal optično in statistično neznatna manjšina. Vse to naj bi podobno kot popisovanje prebivalstva po občevalnem jeziku pri rednih popisih prebivalstva ubijalo zavest slovenskega prebivalstva in s tem uveljavilo asimilacijo.

Kot že rečeno, ne moremo zanikati negativnih posledic pritiskov krvavega

nasilja v nacistični dobi ter asimilacijskih pritiskov, ki so se uveljavili z razvojem civilizacije urbane družbe, ne moremo pa mimo uspehov koroških Slovencev, ki se s trdim organizacijskim, političnim in kulturnim delom uspešno upirajo asimilaciji.

Prav gotovo so uspehi upiranja asimilaciji močno povezani tudi z novo nastalimi družbenoekonomskimi razmerami, ki Koroško odpira, kot mednarodni prostor, svetu: sosednjim deželam, matični Sloveniji in mednarodnim turističnim tokovom. Ta nova nastala situacija na Koroškem, ki je povezana s prometnogeografskim odpiranjem svetu, turističnim tokovom in zlasti matični Sloveniji v Jugoslaviji ter oblikovanju Koroške kot obmejnega, s sosednjimi državami povezanega prostora, je zelo pomemben dejavnik, ki prispeva k novemu načinu aktiviranja slovenskega jezika kot sredstva mednarodnega in meddržavnega povezovanja.

Novi mednarodni tokovi, ki pozitivno ocenjujejo vlogo manjšin pri uveljavljanju politične meje kot črte povezovanja, tudi mnogo prispevajo k širjenju kroga Slovincem naklonjene avstrijske demokratične javnosti. Koroški Slovenci kljubujejo asimilacijskim pritiskom, ki se najbolj jasno kažejo s poskusi ukinitve dvojezičnih šol, z organizacijo kulturnega življenja, lastnega gospodarstva, in z vse odločnejšim oblikovanjem svojih zahtev po tistih minimalnih pravicah, ki so jim zagotovljene s sedmim členom državne pogodbe: izobraževanje v materinem jeziku v osnovnih šolah, glavnih šolah in v nemških šolah s slovenščino kot predmetom. Znak volje za obstoj in razvoj slovenskega jezika in kulture se najbolj izraža v številu dijakov na slovenski gimnaziji, ki jo obiskujejo dijaki s celotnega narodnostno mešanega ozemlja Koroške. Slovensko prebivalstvo na Koroškem si je s pomočjo sicer močno okrnjene možnosti izobraževanja za različne strokovne poklice in kljub močnim asimilacijskim pritiskom v procesu oblikovanja urbane družbe, kljub zmanjševanju svojega števila zmaglo izoblikovati strukturo urbane družbe. Ta je sicer kvalitetno slabša od nemško govoreče, toda vendarle obstaja, tako da ob sodelovanju zgoraj navedenih gospodarskih, mednarodnopolitičnih in geografskih dejavnikov, ob odpiranju meje in ob zelo pestrem prekomejnem povezovanju z matično Slovenijo v Jugoslaviji ter ob hitrem širjenju kroga demokratične avstrijske javnosti, ki ni več naklonjen asimilaciji koroških Slovencev, kljubuje asimilaciji. To se kaže v tem, da si je zmožla slovenska manjšina z lastnim naporom in samopomočjo in podporo matične Slovenije izoblikovati mrežo kulturnih in gospodarskih ustanov na območju celotnega dvojezičnega ozemlja - to je tudi ozemlja, od koder je največ dijakov na slovenski gimnaziji v Celovcu in kjer se je v celoti in v bolj ali manj okrnjeni obliki obdržala slovenščina tudi v cerkvi.

Znaki življenjske moči se kažejo v tem, da so si Slovenci, vsaj kakor kažejo nekatere raziskave, zlasti s pomočjo izobraževanja v slovenski gimnaziji ter v gospodinjskih šolah, izoblikovali bolj ali manj ustrezen delež od celotnega števila prebivalstva v večini poklicev. In kar je še posebej pomembno, aktivnost življenja koroških Slovencev na celotnem dvojezičnem ozemlju se kaže tudi z močno pomladitvijo aktivnih delavcev v slovenskih kulturnih, političnih in gospodarskih organizacijah ter z njihovo vse večjo prisotnostjo v poklicih izobraževanja, v zdravstvu, med duhovščino in v gospodarstvu. Močnejše zaostajanje se kaže le še v tehničnih poklicih. Znaki upiranja asimilaciji se kažejo tudi v tem, da se ob gospodarskih in kulturnih slovenskih ustanovah ustvarjajo jedra slovenskega prebivalstva tudi v centralnih naseljih, zlasti v Celovcu, Borovljah,

Gasperjevo literarno značko, februar 1986).

Albert F. Reiterer: Doktor und Bauer 55 (Die Sozialstruktur der slowenischen Minderheit in Kärnten), v tisku Založbe Drava.

Železni Kapli in v Pliberku. Znaki uspešnega odpora se kažejo tudi v vključevanju v turistično gospodarstvo v različnih oblikah kmečkega turizma na sploh. Zelo pomembno vlogo pa imajo za obstoj Slovencev v njihovem sožitju z nemško govorečim prebivalstvom tudi novo nastala mešana industrijska podjetja.

Oblikovanje nove socialne urbane strukture Slovencev na Koroškem ter njihov gospodarski in kulturni razvoj kakor tudi povezovanje preko meje z matičnim slovenskim narodom v Sloveniji v Jugoslaviji pa je tudi osnova za izvajanje določenih oblik enotnega kulturnega slovenskega prostora na južnem Koroškem. Volja Slovencev na Koroškem do obstoja in dolgoletno dosledno izvajanje tega načela s strani matičnega slovenskega naroda v Jugoslaviji že kaže svoje rezultate. Ti se kažejo v vse večjem vključevanju slovenskega življa na Koroškem v Avstriji v prekomajno sodelovanje z najrazličnejšimi oblikami z matično Slovenijo. Slovenci na narodnostno mešanem ozemlju pri tem niso več zgolj periferno območje slovenskega kulturnega prostora, temveč s svojim uveljavljanjem na področju znanosti in umetnosti vseh vrst kulture: literarne, upodabljalne, glasbene, gledališke ... že izvajajo tudi funkcijo povezovanja med slovensko in avstrijsko-nemško kulturo. Pri tem pa lahko tudi ugotovljamo, da so se koroški Slovenci uveljavili v znanosti in kulturi že tudi v širšem evropskem prostoru. Na področju gospodarstva pa se že kažejo prvi znaki vloge gospodarstva slovenske manjšine v povezovanju med Jugoslavijo in Avstrijo pa tudi v mednarodnih gospodarskih tokovih.

Literatura

- Vl. Klemenčič: Pretrës avstrijskega popisa prebivalstva leta 1951 z ozirom na jezikovno strukturo prebivalstva na Koroškem, Razprave in gradivo, Ljubljana 1960, s. 101-170.
- Vl. Klemenčič: Il confine aperto fra Italia e Jugoslavia e il ruolo delle minoranze. Minoranze a confronto, Udine (1977), str. 19-31.
- Vl. Klemenčič: Problemi economicosociali delle minoranze. Relazione di base. Conferenza internazionale sulle minoranze. Trieste 1974.
Soavtorji: Aleš Lokar, Raimondo Strassoldo.
- Vl. Klemenčič: Gli appartamenti alla nazionalita Italiana della R.S. di Slovenia nei censimenti della popolazione del 1961 del 1971. Atti. IV. incontro geografico Italo-Sloveno l., Udine 1974, str. 119-140.
- Vl. Klemenčič: Italijansko prebivalstvo na narodnostno mešanem ozemlju na Koprskem v SR Sloveniji. Slovenci v Italiji, Ljubljana 1975.
- Vl. Klemenčič: Slovenska in italijanska narodna manjšina v luči urbanizacije in odprte jugoslovansko italijanske državne meje. Slovenci v Italiji, Ljubljana 1975.
- Vl. Klemenčič: The open border and border regions as a new regionalgeographic phenomenon. Regional geography. Geographie regionale - Regional'naja geografija, Moskva 1976, str. 146-149.
- Vl. Klemenčič: Ketnylvüseg a Szloven Szocialista Köztarsagban. A Szovenek és magyarok altai lakott, nemzetiségileg vegies tereületeken. Nemzetközi neprajzi nemzetiségkutabo Konferencia, Bekescsaba 1976, str. 195-211. Soavtor: F. Hajoš.

- VI. Klemenčič: Kritika uradnih avstrijskih popisov prebivalstva v letih 1951, 1961 in 1971 glede na slovensko manjšino in slovenščino kot občevalni jezik, Razprave in gradivo, Ljubljana 1976, s. 101-121.
- VI. Klemenčič: Manipulacije s statističnimi podatki v škodo manjšin v Avstriji. Problem manjšin v jugoslovansko avstrijskih odnosih. Medunarodna politika, Beograd 1977.
- Hanns Haas/Karl Stuhlpfarrer: Oesterreich und seine Slowenien, Wien 1977.
- Raumplanungsgespräch Südkärnten, Wien 1977.
- VI. Klemenčič: Grenzregionen und nationale Minderheiten. Socialno-geografski problemi obmestnih in obmejnih območij. Geographica Slovenica 8, Ljubljana 1978.
- VI. Klemenčič: Considerazioni per la valutazione dei problemi socio-economici e ambientali Sloveni in Italia. Atti. del Simposio sui problemi socioeconomici e ambientali degli Sloveni in Italia, Vol. 1 Trieste 1979, str. 5-21. Soavtor: Karel Šiško.
- VI. Klemenčič: Urbanizzazione spaziale e minoranze etniche nel Centro Europa. Conferenza internazionale sulla minoranze, 10-14 luglio 1974, 1979, str. 59-69.
- Ludwig Flaschberger, Albert F. Reiterer: Der tägliche Abwehrkampf, Wien 1980.
- VI. Klemenčič: Die Kulturlandschaft im nordwestlichen Grenzgebietes Jugoslawiens (SR Slovenia). Regio Basiliensis XXII (1981) 2-3, str. 217-231.
- B.D. Marchi-A.M. Boileau: Boundaries and minorities in Western Europe, Milano 1982.
- H. Rougier, A.I. Sauguin, E. Schwabe: Borders and minorities, Les Alpes, Paris 1984.
- VI. Klemenčič: Funkcija in položaj jezika Slovencev v zamejstvu ter narodnosti v SR Sloveniji. Dvojezičnost individualne in družbene razsežnosti, Ljubljana 1984, str. 27-31.
- VI. Klemenčič: Geographische Probleme der Grenzräume Sloweniens. Oesterreich in Geschichte und Literatur mit Geographie, Wien 1984, s. 387-400.
- Thomas M. Barker: The Slovene Minority of Corinthia, N.Y. 1984.
- Ernst Steinicke: Das Kanaltal (Sozialgeographie einer alpinen Minderheitsregion), Innsbruck 1984.
- Ralf Unkart-Gerold Glantschnig-Alfred Ogris: Zur Lage der Slowenen in Kärnten. Klagenfurt 1984.
- VI. Klemenčič-Matjaž Klemenčič: Položaj slovenske manjšine na Avstrijskem Koroškem v luči historičnih in socialno-geografskih procesov, Koroški Slovenci v Avstriji, včeraj in danes, Ljubljana 1984.
- VI. Klemenčič: Die Probleme der Minderheiten in Kärnten (predavanje na znanstvenem kolokviju Geografskega instituta dunajske univerze, december 1984).
- VI. Klemenčič: Avstrijski popis prebivalstva 1981 in Koroški Slovenci (referat na slovenskih kulturnih dnevih, 1985, pripravljeno za tisk v Slovenskem Vestniku).
- VI. Klemenčič: Koroški Slovenci danes (predavanje na posvetovanju za Gašperjevo literarno značko, februar 1986).
- Albert F. Reiterer: Doktor und Bauer (Die Sozialstruktur der slowenischen Minderheit in Kärnten), v tisku Založbe Drava.